

Granskning av förebyggande och hälsofrämjande arbete i grundskolan

Västerås stad

Innehållsförteckning

1.	Sammanfattande bedömning och rekommendationer	2
2.	Inledning	3
2.1	Bakgrund.....	3
2.2	Syfte och frågeställningar	3
2.3	Ansvarig nämnd	3
2.4	Metod och genomförande.....	3
2.5	Revisionskriterier	3
2.5.1	Kommunallagen	4
2.5.2	Skollag och läroplan (Lgr 11)	4
2.5.2.1	Huvudmannens ansvar	4
2.5.2.2	Rektors ansvar.....	4
2.5.2.3	Elevhälsans insatser	4
2.5.3	Barnkonventionen.....	5
2.5.4	Kommunfullmäktiges mål och budget	5
3.	Grundskolenämndens styrning.....	6
3.1	Styrdokument	6
3.1.1	Resurser	7
3.2	Roll- och ansvarsfördelning.....	7
3.3	Verksamhetsstyrningssystem.....	8
3.4	Analys och undersökningar	8
3.5	Strategier och insatser	9
3.6	Vår bedömning	10
4.	Arbetet med förebyggande och hälsofrämjande arbete vid utvalda skolor	11
4.1	Hur skolorna har brutit ner den kommunövergripande elevhälsoplanen	11
4.2	Resurser och ansvarsfördelning	12
4.2.1	Resurser – utifrån rektorernas och personalens perspektiv	12
4.2.2	Ansvarsfördelning - utifrån rektors och personalens perspektiv	13
4.3	Samverkan mellan elevhälsan och lärare skiljer sig åt mellan skolorna	14
4.3.1	Blåsboskolan	14
4.3.2	Fredriksbergsskolan	14
4.3.3	Irstaskolan.....	14
4.3.4	Pettersbergsskolan.....	14
4.4	Vår bedömning	15
5.	Återrapportering till nämnd.....	16
5.1	Vår bedömning	16
	Svar på revisionsfrågor	17
	Bilaga 1: Källförteckning	19

1. Sammanfattande bedömning och rekommendationer

EY har på uppdrag av Västerås stads förtroendevalda revisorer genomfört en granskning av det förebyggande och hälsofrämjande arbetet i grundskolan. Syftet med granskningen har varit att bedöma huruvida grundskolenämnden bedriver ett tillräckligt förebyggande och hälsofrämjande arbete för elever i sina verksamheter, med fokus på insatser avseende psykisk hälsa.

Vår sammantagna bedömning är att grundskolenämnden bedriver ett tillräckligt förebyggande och hälsofrämjande arbete i grundskolan, men att det finns förbättringsmöjligheter. Bedömningen görs mot bakgrund av att det finns en tydlig styrning, med mål och strategier för arbetet, samt att det bedrivs ett strukturerat arbete vid skolorna. Vi bedömer att den mix av strategier och insatser som nämnden tillämpar skapar goda förutsättningar för verksamheterna att jobba förebyggande och hälsofrämjande. Däremot kan nämnden förtydliga vissa delar av styrningen gällande kvalitets- och uppföljningsarbetet.

Nämnden har genom flera styrdokument fastställt mål och framgångsfaktorer för hälsofrämjande och förebyggande arbete. Då elevhälsoarbetet lyfts fram som en av de viktigaste processerna inom skolan som påverkar elevernas kunskapsresultat har flera strategier och insatser koordinerats, både på verksamhetsnivå och vardera skolenhet. Vår bedömning är att nämndens mål och framgångsfaktorer, samt framtagandet av en stor mängd strategier och aktiviteter i syfte att främja elevernas hälsa har omsatts i verksamheten på skolorna. Fördelningen av elevhälsoresurser baseras på skolornas elevantal och sociala vikt, såväl som enskilda behov. Det finns däremot behov av att tydliggöra fördelningsmodellen och hur viktning sker mellan de olika faktorer som tas i beaktande. Nämnden bör även se över om modellen för fördelningen för att ta hänsyn till elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) på ett bättre vis.

Arbetet med det förebyggande och hälsofrämjande elevhälsoarbetet i Västerås stad har under de senaste åren varit prioriterat i förhållande till mer åtgärdsinriktade insatser. Lokala elevhälsoplaner och handlingsplaner mot diskriminering samt trakasserier och kränkande behandling har omsatt nämndens krav lokalt på skolorna och några har även skapat andra enhetsspecifika dokument för att planera och styra elevhälsoarbetet ytterligare. Vi bedömer att vissa skolor har en mer utarbetad styrning än andra skolor, där årshjul och effektkedjor ingår.

Vi noterar att nämnden och förvaltningen bedriver ett aktivt kvalitetsarbete men bedömer att formerna kan tydliggöras ytterligare. Vi menar att nämnden kan förtydliga styrdokumenterna gällande vilka delar av arbetet som är obligatoriska, exempelvis vilka krav de har på verksamheternas dokumenterade planering och styrning av elevhälsoarbetet. I något fall har skolorna inte effektkedjor på plats. På så vis kan nämnden få en mer övergripande förståelse för det förebyggande och hälsofrämjande arbete som bedrivs inom elevhälsan på respektive skola, samt enklare kunna följa upp insatser och resultat.

Vår bedömning är att nämnden på övergripande nivå har en tillräcklig uppföljning och återrapportering för att säkerställa en tillräcklig tillgång till information om det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Det finns dock en möjlighet att stärka effekttuppföljningen av enskilda insatser som utförts på skolorna, och huruvida beslutade insatser tydligt kan kopplas till önskvärda effekter och resultat.

Utifrån granskningens iakttagelser rekommenderar vi grundskolenämnden i det fortsatta arbetet:

- ▶ Förtydliga kraven på skolverksamheterna vad gäller styrningen av kvalitetsarbetet, med effektkedjor och dess uppföljning.
- ▶ Säkerställa att beslutade insatser kopplas till önskvärda effekter, samt att verksamheterna implementerar arbetssätt för att försöka följa upp effekten av enskilda insatser.
- ▶ Utred om modellen för fördelning av elevhälsoresurser bör ta hänsyn till andel elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF).
- ▶ Tydliggöra fördelningsmodellen för skolkuratorsresurser och hur viktning sker mellan de olika faktorer som tas i beaktande.

2. Inledning

2.1 Bakgrund

Enligt skollagen ska elever från förskoleklass till gymnasieskola ha tillgång till elevhälsa som omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. För dessa insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande och stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål.

Psykisk ohälsa bland barn och unga är en stor samhällsutmaning. Skolan har i uppdrag att främja alla elevers utveckling, lärande och hälsa, och har därmed en viktig roll i det hälsofrämjande och förebyggande arbetet. Arbetet kräver en systematik och kontinuitet.

Revisorerna har i sin risk- och väsentlighetsanalys för 2021 identifierat det förebyggande och hälsofrämjande arbetet i grundskolan avseende psykisk hälsa som ett angeläget område för granskning.

2.2 Syfte och frågeställningar

Granskningens syfte är att bedöma huruvida grundskolenämnden bedriver ett tillräckligt förebyggande och hälsofrämjande arbete för elever i sina verksamheter, med fokus på insatser avseende psykisk hälsa.

I granskningen besvaras följande frågor:

- Finns tydliga och uppföljningsbara mål för nämndens förebyggande och hälsofrämjande arbete? Är elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete prioriterat i förhållande till mer åtgärdsinriktat arbete?
- Vilka uttalade strategier finns för det förebyggande och hälsofrämjande arbetet för att stärka barns hälsa? Är insatser och kompetenser adekvat dimensionerade utifrån elevantalet?
- Hur samverkar elevhälsan med övrig skolpersonal i att planera, genomföra och följa upp arbetet?
- Kan former för återrapportering till nämnden bedömas som ändamålsenliga?

2.3 Ansvarig nämnd

Grundskolenämnden

2.4 Metod och genomförande

Granskningen grundas på intervjuer och dokumentstudier (se bilaga 1). Intervjuer har skett med skolpersonal, ansvariga tjänstemän samt förtroendevalda. Intervjuer sker med funktioner såsom kurator, psykolog, elevhälsochef och rektor på fyra utvalda kommunala skolor. Urval av de granskade skolorna har genomförts i samråd med revisorerna i den pedagogiska gruppen och det har beslutats om fyra kommunala skolor med olika social vikt och elevantal för att bilda en bredare uppfattning av grundskolornas elevhälsoarbete. Dessa är Blåsboskolan, Fredriksbergsskolan, Irstaskolan och Pettersbergsskolan.

Samtliga intervjuade har beretts tillfälle att sakgranska rapporten, vilket innebär att de fakta som rapporten hänvisar till är kvalitetssäkrade av de som granskats. All korrespondens kring faktakontrollen har dokumenterats. Slutsatserna och revisionsbedömningarna ansvarar EY för.

Kontaktrevisor har varit Hannah Widmark.

2.5 Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses bedömningsgrunder som används i granskningen för analyser, slutsatser och bedömningar. Revisionskriterierna kan hämtas från lagar och förarbeten eller interna regelverk, policyer och fullmäktigebeslut.

I denna granskning utgörs revisionskriterierna av olika lagstiftning, föreskrifter samt styrdokument, vilka presenteras nedan.

2.5.1 Kommunallagen

I kommunallagen anges att kommunstyrelsen ska leda och samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter. Styrelsen ska även ha uppsikt över övriga nämnders verksamhet (6 kap. 1 §). Nämnderna ansvarar för att verksamheten bedrivs i enlighet med de mål och riktlinjer som fullmäktige bestämt samt de föreskrifter som gäller för verksamheten (6 kap. 6 §).

2.5.2 Skollag och läroplan (Lgr 11)

I 1. kap. 9 § Skollagen anges att utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas. Vidare behandlar 2 kap. 25 § i Skollagen **elevhälsan** och det psykiska samt psykosociala ansvaret:

25§ För eleverna i bl a grundskolan och grundsärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande.

För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator.

2.5.2.1 Huvudmannens ansvar

För skolväsendet finns fyra olika typer av huvudmän: kommuner, region, stat och enskilda. En huvudman ansvarar bland annat för att:

- genomföra utbildningen i enlighet med bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av skollagen samt bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar
- ha ett systematiskt kvalitetsarbete på skolenhets- och huvudmannanivå
- genomföra verksamheten på ett sådant sätt att de nationella målen uppnås, till exempel genom beslut om elevhälsans organisation, placering och anställningsvillkor för de anställda inom elevhälsan
- verksamheten har en adekvat kompetensförsörjning och erbjuder personalen kompetensutveckling med mera

2.5.2.2 Rektors ansvar

För varje skolenhet ska det finnas en rektor som leder och samordnar det pedagogiska arbetet vid skolenheten. Rektorn ska också verka för att utveckla utbildningen och därmed också elevhälsan. Rektorn beslutar även om sin enhets inre organisation.

Enligt läroplanen för grundskolan har rektorn bland annat ansvar för att:

- utforma undervisningen och elevhälsans verksamhet så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver
- upprätta kontakter mellan skola och hem om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan
- anpassa resursfördelningen och stödåtgärderna till lärarnas värdering av elevernas utveckling
- integrera ämnesövergripande kunskapsområden, exempelvis jämställdhet, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger.

2.5.2.3 Elevhälsans insatser

För elevhälsans medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Det ska också finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses. Nedan framgår elevhälsans insatser, baserat på gällande regelverk och yrkesgruppernas egna underlag:

- Elevhälsans psykologiska insats

Elevhälsans psykologiska insatser utförs av skolpsykolog.

- Elevhälsans psykosociala insats

Elevhälsans psykosociala insatser utförs vanligtvis av skolkuratorer som arbetar enligt det övergripande uppdrag för skolans verksamhet som finns angivet i skolans styrdokument.

2.5.3 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) är en del av de mänskliga rättigheterna som antogs av FN 1989 och som Sverige ratificerade 1990. Den 1 januari 2020 trädde barnkonventionen i kraft som svensk lag. Även om regering och riksdag har det övergripande ansvaret för barnkonventionens genomförande är det arbetet på regional och lokal nivå som ytterst avgör hur väl Sverige lever upp till dess principer och krav. Konventionen innehåller 54 artiklar med fyra grundläggande och vägledande principer som alltid ska beaktas när det handlar om frågor som rör barn. Artikel 6 behandlar barnets rätt till liv och utveckling, vilket även rör barn och ungas psykosociala miljö (exempelvis stress och psykisk ohälsa).

2.5.4 Kommunfullmäktiges mål och budget

I *Västerås stads vision för 2026*, som antogs av kommunfullmäktige 2010, framgår det att Västerås ska vara staden där människorna känner att allt är möjligt. Där står bland annat att kommunen ska ta vara på sin utbildningstradition och genom skolan ge bästa möjliga start för barn och ungdomars kunskap och lärande.

Den 16 november 2020 beslutade kommunfullmäktige om *Västerås stads årsplan för 2021*. I årsplanen framgår det bland annat att fokus ska ligga på skolan och att elever ska lämna grundskola med godkända betyg, då detta är viktigt för varje elevs självkänsla samt att det öppnar upp vägar för framtiden. Kommunfullmäktige har satt upp fyra övergripande perspektiv, Kund, Kvalitet, Ekonomi och Medarbetare, för att bidra till att kommunens verksamheter har en helhetssyn och strävar efter hållbar utveckling. Kund och kvalitet är sammanlänkade och dess mål kan uppnås genom "tydliga uppdrag och fokus på resultat" enligt årsplanen.

I de strategiska utvecklingsområdena för Västerås stad under 2019–2022, nämns *Kraftsamling Skola* först. Här pekas tre fokusområden ut som ska "bidra till att barn och ungdomar i Västerås når markant förbättrade kunskapsresultat samt ser ljus på sin framtid och känner tillit till samhället och människor". Dessa innebär: ökade kunskapsresultat för barn och ungdomar, att alla barn och ungdomar ska se ljus på sin framtid och att alla barn och ungdomar ska känna tillit till människor och samhälle. Dessa områden följs upp genom mätning av kunskapsresultat, genomströmning, stimulans till utveckling och lärande, framtidstro och tillit.

3. Grundskolenämndens styrning

3.1 Styrdokument

Den övergripande inriktningen för grundskoleverksamheten (utöver lagstiftning och läroplan) sätts ut i grundskolenämndens *verksamhetsplan 2021 för grundskoleverksamheten*. Här beskrivs nämndens ambitioner för den kommunala grundskolan och att den ska vara likvärdig och tillgänglig för alla, samt att Västerås ska vara en ledande skolstad i Sverige. Dessutom beskrivs den övergripande inriktningen för grundskolan, som bottenar i Skollagens reglering om att skolan ska ta hänsyn till alla elevers olika behov. Nämnden fastställer att elever kan ha "lika olika förutsättningar, drömmar, mål och ambitioner om sina liv och sin framtid". Vidare stakas en rad förväntningar på skolledningen ut, och det ansvar som verksamhetschefer, pedagoger, verksamhetsledning och all övrig personal på skolan har.

I verksamhetsplanen tas även nämndens målbild för 2028 upp, vilken innefattar att "Alla ska lyckas. Alla utvecklas till kunniga, kreativa, kompetenta och ansvarstagande individer – i Västerås och i världen". Kopplat till de övergripande målen som nämns i *Västerås stads årsplan 2021*, omsätts målbilden i en rad olika framgångsfaktorer som de pedagogiska nämnderna ska arbeta utifrån. Dessa är *Eleverna lyckas, Medarbetare har rätt kompetens för att stödja lärande, Resurser nyttjas effektivt*, och den som främst är relevant i denna rapport, *Eleverna mår bra och upplever sig hörda och sedda*.

Framgångsfaktorerna mäts genom nyckeltal, bland annat elevers uppfattning om trygghet i den kommunala skolan, och elevers närvaro. I verksamhetsplanen redovisas de tre senaste årens utfall samt målet för 2021. Både utfallet för Elevers uppfattning om trygghet för årskurs 9 och årkurs 2 fritids i kommunal skola har sjunkit de senaste tre åren. Elevernas uppfattning om trygghet i årskurs 5 är oförändrad mellan de senaste tre åren. Elevernas närvaro har sjunkit i både årkurs F-6 och 7-9.

För att stärka förutsättningarna inom dessa områden identifieras ett väl fungerande elevhälsoarbete som ett viktigt fokus, vilket utvecklas i verksamhetsplanens effektkedjor. En rad olika delaktiviteter har tagits fram i arbetet med de långsiktiga målen gällande att eleverna ska må bra och uppleva sig hörda och sedda. Dessa består bland annat av aktiviteter som att:

- Revidera och förankra av elevhälsoplanen
- Skapa strukturer för en hållbar organisation utifrån främjande och förebyggande arbete på skolområdesträff
- Utveckla ett tvärprofessionellt samarbete mellan skolpsykologer, skolkuratorer och specialpedagoger.

Kortsiktigt förväntas dessa aktiviteter resultera i ökad kunskap hos medarbetare om elevhälsan och deras ansvar i elevhälsoarbetet samt att rektorn har förutsättningar att organisera och leda den samlade elevhälsan. På lång sikt ska detta innebära att ett väletablerat elevhälsoarbete finns på plats och bidrar till att elever känner sig trygga och har en god uppfattning om skolan och sina skolkamrater.

Elevhälsoplanen för Västerås stads grundskolor reviderades 2018 av verksamhetschef, som sedan nämnden har tagit del av. Ordförande uppger att man i och med denna granskning har uppmärksammat att planen beslutades för några år sedan och nämnden avser se över behovet av revidering, vilket ska ha gjorts i december 2021.

I elevhälsoplanen framgår det hur elevhälsoarbetet är ämnat att fungera, och att det är en viktig framgångsfaktor för en framgångsrik skolgång. Arbetet med elevhälsan beskrivs som en triangel där fokus ligger på prevention; de hälsofrämjande och förebyggande insatserna med fokus på grupp och organisation, medan åtgärdande insatser är toppen av triangeln och fokuserar på individ och grupp. De hälsofrämjande insatserna ska fokusera på "de friska egenskaperna hos varje individ och de kan bestå av "utarbetande av kungemensamma riktlinjer och styrdokument", "utbildning i hur lärare arbetar relationsskapande med elever och hem" eller "extra idrott" för enskilda individer. De förebyggande insatserna kan både bestå av utbildning av skolpersonal i bemötande av elever och/eller extra anpassningar för en enskild elev. De åtgärdande insatserna ska alltså vara lägst i prioritet och hantera fall gällande enskilda individer eller klasser.

I elevhälsoplanen framgår det att alla grundskolor ska upprätta en egen lokal elevhälsoplan, där skolans personal gemensamt sätter ut mål, visioner och uppdrag för skolan, samt kopplar dessa till riktlinjer, strategier och utvecklingsområden. Denna lokala plan kan sedan etableras i verksamheten genom att den kopplas till skolans andra utarbetade planer kring t.ex. projekt, uppföljningar och årshjul. Den lokala elevhälsoplanen är även ett redskap för skolans uppföljning- och systematiska kvalitetsarbete.

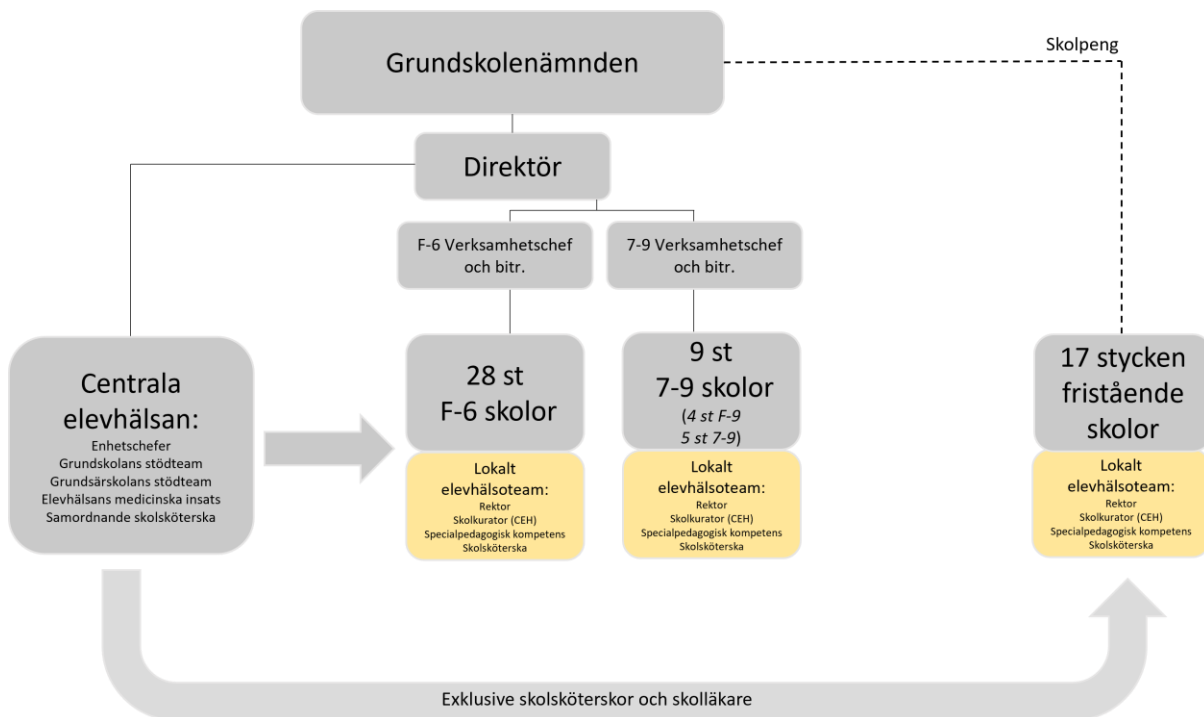
3.1.1 Resurser

I Västerås stads årsplan 2021 framgår det att grundskolan har fått utökade resurser under året för att bedriva sin verksamhet till följd av en höjd skolpeng och riktade statsbidrag. Under 2021 har grundskolenämnden identifierat ett behov av ett mer intensifierat arbete riktad mot studiero och trygghet, kunskapshöjande åtgärder och förbättrad arbetsmiljö, och har därmed gett barn- och utbildningsförvaltningen i uppdrag att genomföra en rad satsningar. Nämnden beslutade den 12 december 2021 om att, bland annat:

- göra extra satsningar på skolbiblioteken och läsning, för vilket de avsatt 50 000 kronor per skolenhet,
- inköp av SOS-lådor som innehåller ett basutbud med kompensatoriska hjälpmedel (såsom t.ex. bänkskärmar som ska sänka ljudvolymen) till varje klassrum,
- Satsning på simning
- satsningar på personal och Studie- och yrkesvägledare SYV.

3.2 Roll- och ansvarsfördelning

Nämndens verksamheter och organisering, inklusive elevhälsoresurserna, illustreras i figuren nedan.

Modellen är skapad av EY utifrån Västerås stads elevhälsoplan från 2018 och information från intervjuer med anställda vid Västerås stads barn- och utbildningsförvaltning.

Elevhälsan i Västerås stad är uppdelad mellan en central och en lokal del, där det huvudsakliga ansvaret för varje elevs rätt till stöd för att kunna nå sin fulla potential ligger hos rektorn på respektive skola. Det lokala elevhälsoarbetet är främst organiserat i de lokala elevhälsoteamen, där arbetet koordineras av rektorn. Teamen består av en sammansättning av rektor, specialpedagogisk kompetens, skolsköterska och skolkurator. Samtliga resurser som arbetar med skolans elevhälsa är anställda vid skolan med rektorn som chef förutom skolkuratorer och skolpsykologer. Dessa är placerade på respektive skola men är anställda vid den centrala elevhälsan.

De lokala elevhälsoteamens uppgift är att driva det förebyggande och hälsofrämjande elevhälsoarbetet på skolan. Enligt elevhälsoplanen bör teamet veckovis erbjuda möten med personalen på skolan för konsultation i förebyggande syfte. Teamet bör även mötas separat åtminstone en gång i veckan för att planera hälsofrämjande och förebyggande insatser, samt lyfta och följa upp elevärenden och den övergripande elevhälsan på skolan. Månadsvis deltar även skolpsykologen och andra eventuella resurser. Planen beskriver även att elevhälsoteamet bör hålla en elevhälsokonferens där klasslärare och mentorer får möjlighet att diskutera elevärenden i respektive klass, där teamet kan få en övergripande uppfattning av elevhälsoarbetet på skolan.

De lokala elevhälsoteamen har möjlighet att erhålla stöd och resurser från den centrala elevhälsan som innefattar flera olika team och resurser. Enhetschefen på centrala elevhälsan ansvarar för över 75 medarbetare, varav 20 kuratorer och 15 psykologer som är utplacerade i olika grad på stadens grundskolor. Det finns flera team som syftar till att stödja elever som inte kan delta i ordinarie undervisning. Det finns en grupp för sjukhusundervisning och två separata stödteam, en för grundskolan respektive grundskolskolan som innehåller en mängd olika kompetenser som kan nyttjas av skolorna i form av observationer, rådgivning och handledning. Organisationen är främst ämnad att fungera som en kompletterande stödfunktion och bidra med handledning till rektorn, det lokala elevhälsoteamet och enskild personal. Elevhälsans medicinska insats (EMI) har en verksamhetsansvarig för EMI enligt hälso- och sjukvårdslagen, en skolläkare och en samordnande skolsköterska som samordnar de lokalt anställda skolsköterskornas insatser på skolorna, samt följer upp deras arbete. Utöver den centrala elevhälsan finns även kommunala särskilda undervisningsgrupper (KSU) som stödjer elever som behöver undervisning utanför klassrummet inom eller utanför skolans lokaler.

Frånvaro har bedömts som en viktig faktor för att elever ska uppnå godkända kunskapsresultat och genom prioriteringar i verksamheten har därför ett nyligen sammansatt närvaroteam skapats. Syftet med teamet är att fokusera på grupp och organisationsnivå. Teamet har bl.a. reviderat närvaroplanen, utfört föreläsningar och hanterat enskilda individärenden.

3.3 Verksamhetsstyrningssystem

Rektorerna använder sig även av stadens verksamhetsstyrningssystem för att bryta ned och konkretisera mål till aktiviteter och nyckeltal. Hypergene är främst ett verktyg för att dokumentera i, samt för att ta fram olika resultat exempelvis meritvärde, behörighet, fullständiga betyg, men även elevhälsans åtgärdande arbete rapporteras i systemet. Resultat kan presenteras på individnivå och upp till aggregerad information för hela kommunens skolverksamhet. Nämnden har styrmöjligheter genom att bestämma vilka nyckeltal som ska mätas. Den inrapporterade informationen används även till analyser som ligger till grund för olika insatser och beslut i respektive skola, se även kapitel 4.

3.4 Analyser och undersökningar

Vid varje skola görs det ett flertal lokala undersökningar och enkätutskick som ämnar att undersöka elevers resultat, närvaro, välmående, trygghet och trivsel på skolan. Dessa elevenkäter utförs löpande under årets gång och följer upp skolornas elevhälsoarbete, med enkäter som bedömer särskilt stöd, närvaro, diskriminering, trakasserier och kränkande behandlingar, samt synpunkter och klagomål från eleverna. Resultaten från enkäterna analyseras på lokal nivå av rektor och EHT. Statistiken tillåter skolorna att göra jämförelser mellan åren samt utvärdera de insatser som gjorts på aggregerad nivå. Detta används sedan som underlag vid beslut av nya insatser som tas på både lokalt och övergripande plan. Denna statistik sammanställs och analyseras även i en större kommunövergripande resultatanalys.

Vid varje läsårsslut görs en *redovisning och analys av resultat i Västerås kommun för kommunala skolor och grundskolor*. I slutet av läsåret 2020/2021 utfördes en analys på varje grundskola kring elevernas resultat. Olika faktorer redovisas, främst elevernas betyg och meritvärden utifrån årskurs och kön. Andra faktorer tas också upp för att bredda analysen, som exempelvis personalens utbildning (andel som har lärarlegitimation och är behöriga i minst ett ämne). Resultatet från de skolenkäter som eleverna har blivit ombudda att besvara inkluderas också i analysen. I denna framkommer elevernas upplevelser kring bland annat övergripande nöjdhet, trygghet och studiero. Utöver detta sammanställs elevnärvaron, vilket kopplas till kommunens arbete med elevhälsa eftersom problematisk frånvaro ska följas upp. I denna redovisning tillkommer även

anmälningar angående diskriminering, trakasserier och kränkande behandlingar, anmälningar till huvudman, tillsynsmyndighet och andra typer av klagomål och synpunkter.

I samma redovisning beskrivs elevhälsoarbetet som en av de viktigaste processerna inom skolan som påverkar elevernas resultat. Tillsammans med undervisningskvalitet, kollegialt lärande och systematiskt kvalitetsarbete bildar de förutsättningarna för skolans positiva och negativa resultat. I analysen framkommer att det har skett en skiftning i uppfattningen om elevhälsan, där det nu är mer vedertaget att det är samtliga medarbetares ansvar och att arbetet ska ske förebyggande och hälsofrämjande, istället för att fokus ligger på elevhälsoteamets åtgärdande insatser med enskilda elever med större behov. Elevhälsoteamet anses i större utsträckning ha en stödjande funktion för skolornas medarbetare.

Liv och hälsa Ung är en undersökning som utförs av Region Västmanland var tredje år. Här insamlas data från alla kommuner i regionen när det gäller skolungdomars hälsa och välmående. En gemensam nämnare för de senaste årens undersökningar är att tjejer i större utsträckning upplever psykiska ohälsa än killar, samt att barn med annan sexuell läggning än heterosexuell lider av psykisk ohälsa i större utsträckning. I den senaste mätningen ligger Västerås stad överlag bättre till än de flesta kommunerna i regionen när det kommer till generellt välmående hos ungdomar och barn.

Dessa typer av undersökningar används på alla nivåer inom verksamheten för att bedöma det nuvarande läget när det gäller eleverna i staden, deras välmående och i arbetet med att ta fram nya insatser och strategier. Insamlad data utgör underlaget för flera regelbundna träffar på förvaltningsnivå, i den centrala elevhälsan och i de lokala elevhälsoteamen i olika utsträckning.

3.5 Strategier och insatser

I verksamhetsplanen från 2021 framgår det att samtlig grundskoleverksamhet ska utföras enligt stadens övergripande ramverk för grundskolans pedagogiska styrning (GPS). GPS-ramverket ska vägleda rektor och skola i utvecklingsarbetet utifrån forskning och evidens. Elevhälsan är en av punkterna som utnämns som en faktor för en framgångsrik skolorganisation.

I Västerås stads grundskolor görs en mängd insatser relaterade till elevhälsan och det hälsofrämjande och förebyggande arbetet. Enligt intervjuer baseras dessa på analyser och utvärderingar som görs på skolnivå, men insatser kan även rekommenderas från förvaltningen. Ett exempel på detta är det värdegrundsarbete som etablerats på flera skolor, som går under namnet KRAM (Kamratskap, Respekt, Ansvar och Mod). De övergripande generella insatserna implementeras i olika utsträckning på stadens grundskolor, medan andra insatser kan vara riktade mot skolor med specifik problematik. I dessa fall är det upp till varje skola att implementera de insatser som anses relevanta sett till behovet. I några fall är insatserna nationella, där skolor kan ansöka om att få vara en del av dessa. Enligt intervjuer ska insatserna som implementeras vara beprövade och erkända. Intervjuade uppger att den centrala organiseringen anses vara en fördel för att skapa ett mer likvärdigt förebyggande arbete i stadens skolor.

Organisationen är strukturerad så att de centralt anställda kuratorerna blir delgivna direktiv om de insatser som ska implementeras på de skolor de är utplacerade på. Detta sker under regelbundna möten med samtliga resurser. Detta innebär att både arbetssätt, strategier och mer riktade insatser som beslutats på nämnd eller central verksamhetsnivå kan appliceras på lokal nivå. Ett exempel på en insats som är implementerad på övergripande nivå är YAM (Youth Aware of Mental Health) där staden är insatsens huvudman och syftar till att skapa diskussion bland eleverna och utveckla deras problemlösning- och emotionella förmåga. Genom att utbilda instruktörer ämnar insatsen att förebygga mental ohälsa och fungera suicidpreventivt.

På förvaltningsnivå erbjuds utbildningar till medarbetare på skolorna för att kvalificera sig som ANDTS-coacher¹, barnpiloter, here4you-samarbeten (rasism och antisemitism) och hedersvårdcoacher. Detta kan varje skola ta del av. Ett exempel är barnpiloter, vilket är frivillig personal på skolan som vid oroliga situationer för en elev kan agera stöd eller rådgivare till medarbetare vid skolan. De får även extra kunskap kring viktig lagstiftning som Socialtjänstlagen och Barnkonventionen. Barnpiloterna får delta i

---

¹ Alkohol, narkotika, dopning, tobak och spelprevention

fortbildningsdagar och samtalsgrupper löpande under året. Andra utbildningstillfällen och kurser riktar in sig på andra områden som droger och narkotika, eller våld och trakasserier.

Ett annat alternativ är att rikta insatserna direkt mot eleverna på skolan, genom exempelvis lektionsserier och föreläsningar. Mentorer för våldsprevention (MVP) är ett program med en serie lektioner riktade mot elever på högstadiet och gymnasiet, som syftar till att möjliggöra reflektion över hur man kan agera mot våld i vardagen. Denna serie ska "öka medvetenheten om våld, utmana vedertagna normer kring kön, relationer och våld, öppnar för dialog, inspirerar till ledarskap och åskådaringripanden". MVP har även omarbetats till en serie lektioner som är anpassade för mellanstadieelever som går under namnet Agera Tillsammans där personalen går en utbildning för att leda programmet och bildar en arbetsgrupp. Lektionsserien är materialbaserad och bygger på rollspel och att eleverna får träna på olika situationer.

3.6 Vår bedömning

Nämnden har i verksamhetsplan och elevhälsoplan fastställt såväl mål som framgångsfaktorer som berör det hälsofrämjande och förebyggande arbetet. Framgångsfaktorerna mäts genom nyckeltal kring trygghet och elevers närvaro. I arbetet mot det långsiktiga målet att eleverna ska må bra och uppleva sig hörda och sedda finns flera aktiviteter på förvaltningsövergripande nivå. Vi bedömer att nämnden med detta har säkerställt att det finns tydliga och uppföljningsbara mål för nämndens förebyggande och hälsofrämjande arbete.

Det finns en stor medvetenhet bland nämnden och ansvariga tjänstemän i verksamheten om den psykiska hälsan bland barn och unga, där regionens undersökning Liv och Hälsa Ung samt kommunens egna enkätundersökningar är goda källor för information. Förvaltningen genomför årligen en resultatanalys som inkluderar aspekter som berör det hälsofrämjande arbetet, så som trygghetsfrågor.

Det finns tydliga direktiv om att det förebyggande arbetet ska vara prioriterat. I granskningen har vi uppmärksammat att det finns en stor mängd strategier och aktiviteter med syfte att främja det förebyggande och hälsofrämjande arbetet, inklusive att främja den psykiska hälsan hos elever. I några fall är insatserna nationella, där skolor kan ansöka om att få vara en del av dessa. Kommunens övergripande generella insatser implementeras i olika utsträckning på stadens grundskolor, medan andra insatser kan vara riktade mot skolor med specifik problematik. I dessa fall är det upp till varje skola att implementera de insatser som anses relevanta sett till behovet. Insatserna kan vara riktade direkt mot eleverna på skolan, eller genom exempelvis lektionsserier och föreläsningar. På förvaltningsnivå erbjuds exempelvis utbildningar till medarbetare, personal vid elevhälsan eller lärare, på skolorna. Vi bedömer att denna mix av strategier och insatser skapar goda förutsättningar för verksamheterna att jobba förebyggande och hälsofrämjande. Det finns både fördelar och nackdelar med att rektorerna och elevhälsoteamen ges möjlighet att anpassa arbetssätten till skolans behov och elevkomposition. En viss flexibilitet vad gäller val av insatser torde vara att föredra.

4. Arbetet med förebyggande och hälsofrämjande arbete vid utvalda skolor

Arbetet med det förebyggande och hälsofrämjande elevhälsoarbetet i Västerås stad har under de senaste åren varit prioriterat i förhållande till mer åtgärdsinriktade insatser. Flera förändringar har gjorts för att få mer likvärdighet mellan de olika skolorna i staden. Fokus har skiftat från individuella åtgärdande insatser till ett mer övergripande arbetssätt där lärare och medarbetare ska erhålla kompetens och kunskap att hantera elever både på individ- och gruppnivå. Även fysiska aktiviteter vid skolorna uppges vara viktiga för att främja en god hälsa, men i efterföljande avsnitt läggs större vikt vid psykosociala insatser och det mer generella arbetssättet för att arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Då välmående är svårt att bedöma och beräkna, används enligt styrdokumenterna trygghet och närvaro för att kunna mäta och bedöma elevernas välmående.

4.1 Hur skolorna har brutit ner den kommunövergripande elevhälsoplanen

De utvalda skolorna har, som nämndens övergripande elevhälsoplan stipulerat, upprättat lokala elevhälsoplaner för 2021/2022 som i olika utsträckning beskriver elevhälsoarbetet som bedrivs på skolorna, dess utvecklingsområden och insatser. I enlighet med skollagen och den kommunala elevhälsoplanen beskriver de lokala elevhälsoplanerna skolornas prioriterade fokus på det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Enligt intervjuade har fokus skiftat de senaste åren kring vilken typ av elevhälsoarbete som ska bedrivas och att större vikt har lagts vid de förebyggande åtgärderna. Planerna är utarbetade efter nämndernas övergripande mål och följs upp samt revideras varje år.

Utöver detta har samtliga skolor skapat en lokal *handlingsplan mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling*. Andra planer har även tagits fram på skolorna. Exempelvis har Blåsboskolan utvecklat en *likabehandlingsplan* och en *närvaroplan* som ska tydliggöra när EHT och andra funktioner ska kopplas in.

Skollagen kräver ett systematiskt kvalitetsarbete och uppföljning på skolorna. Skolorna redovisar i olika utsträckning vilka aktiviteter som relaterar till de kommunövergripande målen och deras lokala målsättningar för elevhälsoarbete genom exempelvis handlingsplaner, årshjul eller effektkedjor. Förvaltningen har gemensamma strukturer för det systematiska kvalitetsarbetet som täcker alla grundskolor. De har stödande dokument samt modeller och mallar men användandet skiljer sig åt mellan skolorna. Detta visar på att utvecklingen av det systematiska kvalitetssäkringsarbetet har kommit olika långt. Ett exempel på det arbete som skolorna utför är de enkäter och undersökningar som riktar sig mot elever på skolorna. Tidsintervallen skiljer sig åt mellan skolorna, men informationen sammanställs, analyseras och skickas årligen vidare till nämnd.

Enligt intervjuer och skolornas elevhälsoplaner samt andra styrande dokument framgår det att skolorna tillämpar en rad insatser. Några exempel på insatser som vissa skolor utför är:

- KRAM
- Bygga grupp
- Agera tillsammans
- Stopp min kropp
- YAM

Rektorerna på skolorna använder sig av stadens verksamhetsstyrningssystem för att rapportera data och i olika utsträckning bryta ned och konkretisera mål till aktiviteter och nyckeltal. Inrapporterade data, som exempelvis resultatstatistik, används för analyser och fördelas per ämne och ned till elevnivå. Grundskolenämnden efterfrågar information och statistik bestämda datum, och dessa styr någorlunda vilken typ av uppföljningar och mätningar som görs.

4.2 Resurser och ansvarsfördelning

De två utgångspunkter för hur förvaltningen placerar resurser och insatser vid stadens skolor är social vikt och elevantal. Social vikt beräknas² för respektive skola och korrelerar ofta med låga studieresultat och låg upplevd studiero. Bedömningen uppges dock vara normativ och beaktandet av skolornas behov är inte fullständigt tydliggjort, vilket har gjort det svårt att bedöma till vilken grad fördelningsmodellen baseras sig på elevantal. Fördelningen omvärderas två gånger per år och då kan kuratorerna omfördelas mellan skolorna. Skolpsykologernas placering följs upp mer kontinuerligt under året, då de inte har en bestämd procent som de ska vara på en skola, utan är mer rörliga utefter behov, arbetsbelastning och vilka förutsättningar som gäller på respektive skola.

SKOLA	ELEV- ANTAL	SOCIAL VIKT	LÄRAR- BEHÖRIGHE T 2020	ANDEL ELEVER I ÅK 6 SOM UPPNÅTT KUNSKAPSKRAV I ALLA ÄMNINGEN VT 2021	ELEVHÄLSORESURSER PLACERADE PÅ SKOLAN (OCH % PÅ SKOLAN)
BLÅSBOSKOLAN	326	56	59,0	60,0 %	Skolkurator 1 st (35%) Skolpsykolog Speciallärare 2 st Skolsköterska 1 st (80%)
FREDRIKSBERGS- SKOLAN	301	231	64,8	47,7 %	Skolkurator 1 st Skolpsykolog Specialpedagog 1 st (80%) Speciallärare 1 st (80%) Skolsköterska 1 st
IRSTASKOLAN	872	36	85,0	79,0 %	Skolkurator 2 st Skolpsykolog 2 st Specialpedagog 4 st Elevsamordnare 2 st Speciallärare Skolsköterska 2 st
PETTERSBERGS- SKOLAN	489	279	63,9	32,4 %	Skolkurator 2 st Skolpsykolog Specialpedagog/speciallärare 1 st Specialpedagog 4 st Speciallärare 6 st Skolsköterska 2 st (180%)

Tabell 1. Baseras på siffror från Redovisning och analys av resultat i Västerås kommunala skolor och grundskolor vårtermin 2021.

4.2.1 Resurser – utifrån rektorernas och personalens perspektiv

Vid intervjuer med personal på skolorna framkommer det att det hälsofrämjande och förebyggande elevhälsoarbetet i olika utsträckning innebär en utmaning på grund av tid- och resursbrist. Mycket tid läggs på åtgärdsinriktade ärenden och bara en bråkdel av alla ärenden bedöms kunna följas upp. Preventiva insatser

² Social vikt vägs in 10% utländsk bakgrund där eleverna är födda utomlands med båda föräldrar födda utomlands och 90% av föräldrarnas utbildningsnivå varav högst folk/grundskola 65% och gymnasieutbildning 25%

sätts ibland in för sent som följd när tid inte finns för att planera. Flera av skolorna efterfrågar därför fler resurser till elevhälsoteamets funktioner.

Intervjuad personal menar även att resurserna i elevhälsoteamen måste brukas på rätt sätt och att personalen främst ska utföra de arbetsuppgifter som står i arbetsbeskrivningen. Detta uppges vara ett stadsövergripande problem där olika resurser, framförallt kuratorers, rollbeskrivningar är otydliga eller används på fel sätt. För tillfället använder elevhälsan i de olika skolorna mycket tid till att arbeta åtgärdande mot enskilda individer. Istället önskas arbetet ske på ett mer övergripande plan med insatser riktade gentemot specifika elevgrupper eller grupper i personalstyrkan.

Intervjuade rektorer uppger att det är tydligt att elevhälsans arbete främst är att utredande och förebyggande, för att sedan slussa vidare ärenden till rätt instanser för behandling om det anses nödvändigt. Intervjuade menar att låg tillgänglighet hos andra instanser som ligger utanför skolverksamheten, t.ex. Barn- och ungdomspsykiatri (BUP), som har ansvar att omhänderta det behandlande arbetet innebär att skolans kuratorer får ta ett större ansvar i det åtgärdsinriktade arbetet än vad som önskas. Antalet skolkuratorer har ökat men i intervjuer uppges det att de inte fått mer tid till det åtgärdande arbetet utan istället utför fler uppgifter som ligger utanför det som står beskrivet i styrdokumentet.

Då resurserna fördelas efter beräkningar av elevantal och social vikt får vissa skolor större tillgång till kuratorer än andra. Enligt intervjuer innebär detta att vissa typer av behov hos elever inte tas hänsyn till i tilldelningen av resurser. Exempelvis beräknas inte elever med NPF³ med i modellen, vilket innebär en utmaning för de intervjuade inom elevhälsan. Rektor uppger att om skolan ser ett högre behov av resurser finns det möjlighet för dem att ta in fler utöver det som tilldelats, men att detta måste finansieras av enheten själv.

4.2.2 Ansvarsfördelning - utifrån rektors och personalens perspektiv

Ansvarsfördelningen inom elevhälsoarbetet mellan de olika funktionerna på skolan är beskrivna i respektive skolas lokala elevhälsoplan. Skolkuratorns roll i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet beskrivs såväl som hur arbetet ska bedrivas på både individ, grupp och organisationsnivå. Skolkuratorerna är centralt anställda av förvaltningen men utplacerade på skolan, under rektorns ledning.

Den centrala anställningen innebär att kuratorerna har möjligheten att dela erfarenheter och diskutera nya insatser tillsammans med andra funktioner på andra skolor. Att ha kollegor centralt, med kuratorträffar och handledning innebär en professionsgemensam utveckling. Detta lyfts fram som en fördel med organisationsstrukturen och jämförs med fördelarna med sjuksköterskornas liknande möjligheter att möta kollegor för att utbyta erfarenheter. Däremot uppges det att större skolor med större antal resurser inte har samma behov av att kuratorer får ett forum för erfarenhetsutbyte då de redan kan utbyta erfarenheter och idéer inom sin arbetsgrupp på skolan.

Denna organisering resulterar i ett dubbelt chefskap som, enligt intervjuade, innebär både fördelar och nackdelar. Exempelvis uppges det kunna bli problematiskt att rektorn inte är närmaste chef och inte kan disponera arbetet på ett bra sätt, samt att arbetsmiljöansvaret blir komplext. Enligt intervjuade kan det innebära problem för det övergripande elevhälsoarbetet då rektorn inte har fullt förfogande över de resurser som finns på skolan. Det samma gäller för de centralt anställda psykologerna, där rektorn inte har tillräcklig överblick och förståelse för psykologernas arbete och arbetsuppgifter.

Intervjuade påpekar även att kuratorernas arbetsprocent inte motsvarar det arbete de utför i verkligheten, då de samtidigt behöver lägga tid på att närvara vid centrala elevhälsan, vilket inte är utskrivet i deras arbetsbeskrivning. Dvs. kuratorerna har blivit 100 procent placerade på skolan men måste även närvara vid möten och insatser centralt.

Intervjuade uppger att skolan försöker lägga fokus på det förebyggande och hälsofrämjande elevhälsoarbetet, men att rörligheten i verksamheten gör det svårplanerat. Kuratorn på skolan är tvungen att till stor del arbeta åtgärdsinriktat då akuta situationer uppkommer. Det uppges även att kuratorernas centrala anställning även

---

³ Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF)

innebär att det förebyggande elevhälsoarbetet nedprioriteras, då de ibland exempelvis kan bli ivägskickade på kurser som inte anses behövliga ansett till skolans behov.

4.3 Samverkan mellan elevhälsan och lärare skiljer sig åt mellan skolorna

4.3.1 Blåsboskolan

I *lokal elevhälsoplan* för 2021 är Blåsboskolans elevhälsoteams samverkan med arbetslagen på skola och fritidshem i fokus för elevhälsoteamets utvecklingsarbete. Enkätundersökningar kring elevhälsan har beskrivits som ett sätt för att fortsätta utvecklingen av elevhälsoarbetet. Intervjuade uppger att kuratorn underlättar för personalen på skolan att agera förebyggande i klassrummet och elevhälsoteamet har bokningsbara tider för personal som vill ha extra stöd i sitt arbete. Ämnen som tagits upp under dessa möten följs upp under elevhälsoteamets regelbundna möten.

Blåsboskolan har flera forum och arbetssätt för att öka samverkan mellan lärare och elevhälsan. Elevhälsoteamet utför observationer i klassrummen och för att identifiera behov och utvecklingsområden. Resultaten av dessa tas upp under de årliga årskurskonferenserna, tillsammans med annat underlag. Kurator och speciallärare håller i mötet som syftar till att utveckla en gemensam samsyn framåt för den dagliga verksamheten på både individ- och gruppnivå. Utöver detta hålls även regelbundna samrådsmöten med svenska som andraspråk (SVA)-, special- och klasslärare tre gånger per år för att följa upp de insatser som genomförts. Varannan vecka utförs även handledning med skolans elevassistenter tillsammans med skolpsykologen för att gå igenom arbetssätt och rutiner. Lärare har även möjlighet att boka möten med elevhälsoteamet eller speciallärare för att gå igenom hur de kan arbeta hälsofrämjande och förebyggande.

4.3.2 Fredriksbergsskolan

Fredriksbergsskolan har klassmentorer som är kopplade till varje årskurs, där deras uppgift arbetsuppgift är att aktivt bidra till trygghet och studiero. Detta gör de bl.a. genom att följa klassen genom deras lektioner och vara närvarande under raster. Mentorerna är också en del av skolans trygghetsteam som utöver denna funktion även innehåller kurator. Teamet arbetar främjande och förebyggande på grupp- och skolnivå.

Fredriksbergsskolans elevhälsoteam bearbetar en mängd olika data och information för att styra och planera elevhälsoarbetet och de insatser man ska genomföra. Statistik över elevers resultat, betyg och närvaro används även i detta och andra analysarbeten. Teamet har även löpande kontakt med lärare genom månadsvisa konsultationer där frågeställningar och ärenden kan lyftas och följas upp. Det sker även utvärderingar två gånger per år utefter elevernas resultat. Enligt elevhälsans handlingsplan ska skolans pedagogiska personal samverka med elevhälsan i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Bland annat hålls klasskonferenser två gånger per år. Där lyfts specialpedagogiska-, psykosociala- och medicinska frågor utifrån resultat och analys för att hitta åtgärder för ytterligare utveckling.

4.3.3 Irstaskolan

Irstaskolans *elevhälsoplan* fastställer att läraren är en del av elevhälsoarbetet och har i uppdrag att vara första linjens elevhälsa. Detta innebär att läraren har ansvar för att förebygga och uppmärksamma elevers skolrelaterade problem. Enligt intervjuade är det främst lärarna som genomför det främjande och förebyggande arbete, även om det inte är systematiserat eller etablerat i några rutiner eller styrdokument. Det kan bestå av exempelvis värdegrundsarbete relaterat till undervisningen. De har även löpande möjligheter under läsårets gång att få stöd via bokningsbara konsultationer med elevhälsoteamets resurser. Bland annat ska lärare kunna få rådgivning från specialpedagoger gällande både enskilda fall och mer generella situationer.

4.3.4 Pettersbergsskolan

Lärarna på Pettersbergsskolan deltar i elevhälsoarbetet till den grad att intervjuade uppger en önskan om att kunna lägga större vikt vid undervisning. De bidrar även till planeringen med idéer och förslag till hur arbetet ska bedrivas. Dessa inkluderas sedan i de planer som skapas för elevhälsoarbetet och skolans verksamhet på ett mer övergripande plan. Rektor uppger i intervju att rollen som mentor till eleverna inte kan koncentreras hos lärare på grund av tidsbrist. De uppges inte heller ha den utbildning som krävs för att kunna hantera de typer av elevärenden som faller på mentorn. Mentorn främsta uppgift är enligt Pettersbergsskolans

elevhälsoplan 2021/2022 att motivera elever till studierna och visa tro på elevernas färdigheter och möjlighet att nå goda studieresultat. Stöd och uppföljning är viktiga komponenter i mentorns arbetsbeskrivning.

I Pettersbergsskolans trygghetsteam ingår flera funktioner inom elevhälsan, lärare från de olika stadierna samt studie- och yrkesvägledare. Teamet arbetar förebyggande för att motverka otrygghet bland eleverna, och genom att utvärdera bland annat trygghetenkäterna som skickas ut en gång per termin kan lärarna samverka med funktioner inom elevhälsan. Tillsammans kan de delta i analysen och utvärdera vilka områden som behöver utvecklas.

4.4 Vår bedömning

Vi bedömer att det finns tydliga direktiv om att det förebyggande arbetet ska vara prioriterat. Däremot finns det flera utmaningar vid skolorna som försvårar genomförandet. Vid skolor med hög social vikt upplevs ett alltför stort behov av att jobba åtgärdsriktat och behandlande. Låg tillgänglighet hos BUP och andra instanser som avser omhänderta det behandlande arbetet innebär att skolans kuratorer får ta en större åtgärdsinriktad roll än vad ambitionen är.

Vi bedömer att alla skolor arbetar med en lokal elevhälsoplan för att planera arbetet. Genomförandet sker utefter planen. Det skiljer sig åt hur strukturerat och formaliserat arbetet är mellan skolorna. Det finns skolor med ett mer systematiskt arbetssätt (tydliga årshjul och effektkedjor) samt regelbundna konferenser eller träffar. I dessa fall finns stor möjlighet för elevhälsan att ge stöd till övrig personal vad gäller arbetet med att planera och genomföra ett förebyggande och hälsofrämjande arbete. I andra fall är det huvudsakligen elevhälsoplanen som utgör planeringen för skolans förebyggande och hälsofrämjande arbete. I samtliga fall sker regelbundna träffar inom den lokala elevhälsan, där rektor ingår. Ett utvecklingsområde som uppmärksammas är att det saknas en tillräcklig uppföljning av enskilda insatserns förväntade effekt på psykisk hälsa och det hälsofrämjande arbetet. Vi rekommenderar att beslutade insatser kopplas till önskvärda effekter, samt att verksamheterna implementerar arbetssätt för att försöka följa upp effekten av enskilda insatser. Vi är medvetna om att detta är komplext när det gäller främjande och förebyggande insatser.

Vi bedömer att insatser och kompetenser till viss del är adekvat dimensionerade utifrån elevantalet. Det är svårt för nämnden att säkerställa att det finns tillräckligt med resurser för att täcka behovet av särskilt stöd vid skolorna. Vi kan konstatera att nämnden har ökat antalet skolkuratorer och skolpsykologer såväl som elevpengen under de senaste åren. Samtidigt uppges behovet av särskilt stöd, med skolkuratorer, speciallärare och psykologer, vara stort och resursfrågan diskuterades vid flera intervjuer. Fördelningen av skolkuratorer sker utifrån social vikt och elevantal. Detta uppges av de flesta vara ändamålsenligt men det är inte helt tydligt hur viktning av angivna faktorer sker inom den fördelningsmodell som tillämpas. Skolor med hög social vikt beskriver ett ökat behov av kompensatoriska behandlande insatser, såväl som logopedi i vissa fall. Skolor med låg social vikt uppmärksammar att det kanske inte nödvändigtvis finns ett lägre behov av kompetens och resurser från elevhälsa, men att det är tydligt att det finns andra behov av stöd hos eleverna. Enligt intervjuer innebär detta att vissa typer av svårigheter hos elever inte tas hänsyn till i tilldelningen av resurser. Exempelvis sker det ingen viktning av elever med NPF.

5. Återrapportering till nämnd

Grundskoleverksamhetens måloppfyllnad tas årligen upp i stadens årsredovisning. I *Västerås stad Årsredovisning 2020* som rapporterades i Kommunstyrelsens sammanträde 17 mars 2021 tas de kommunövergripande målen från *Västerås stad Årsplan 2021* som bedömer Kund, Kvalitet, Ekonomi och Medarbetare. Kund-målet som är mest relevant i denna granskning bedöms vara delvis uppfyllt under 2020. Detta på grund av ett ökat antal synpunkter och klagomål på skolverksamheten och att arbetet fortsätter med att förbättra grundskoleelevernas arbetsro, trygghet och tydlighet i undervisningen. De mål och nyckeltal som är kopplade till detta tas upp i grundskolenämndens uppföljning av deras verksamhetsplan, i deras *Verksamhetsberättelse*. I detta dokument följs de övergripande kommunala målen upp, samt grundskoleverksamhetens risker, framgångsfaktorer och nyckeltal som är skapade specifikt för nämnden. Nyckeltalens utfall utvärderas och analyseras och elevhälsans roll tas upp i relation till utfallen. Verksamhetsberättelsen tas upp årligen i nämnden för att diskuteras och sedan skickas vidare till kommunstyrelsen.

Varje år upprättas en patientsäkerhetsberättelse som årligen tas upp i nämnden. Dokumentet täcker elevhälsans medicinska insats och deras mål, strategier och resultat under det föregående året. Region Västmanlands undersökning *Liv och hälsa Ung* tas även regelbundet upp i nämnden, där information gällande undersökningen samt förvaltningens analys av resultatet avrapporteras.

Nämnden uppdateras om skolornas verksamhet bland annat genom *Rapportering av avvikelser avseende viktiga kvalitetsparametrar* löpande under året. Under 2021 tas även verksamhetsinformation upp regelbundet, exempelvis informeras nämnden om Here4U-samarbetet och vilka effekter pandemin har haft på skolornas elevhälsoarbete. Den 21 september tas också en utredning från Regeringskansliet gällande det hälsofrämjande elevhälsoarbetet upp. Där framkommer det att samverkan mellan skolhuvudman och regionala hälso- och sjukvårdshuvudmännen ska utvecklas. Nämnden beslutade den 12 oktober att kvartalsvis följa upp åtgärder som gjorts på skolor där mindre än 60 procent av eleverna har godkänt i samtliga ämnen.

Enligt intervjuade i grundskolenämnden får de ta del av planeringsunderlag för resursfördelningen mellan de olika skolverksamheterna och omfördelning diskuteras. Vid påbörjande av nämndens budgetarbete tar de del av vardera skolas resultatdialoger och i grundskolenämndens verksamhetsbudget visas omfördelningen av resurser mellan skolor baserat på deras beräknade sociala vikt.

5.1 Vår bedömning

Vår bedömning är att nämnden på övergripande nivå har en tillräcklig uppföljning och återrapportering för att säkerställa en tillräcklig tillgång till information om det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Nämnden har tagit del av resultatstatistik, analyser från enkäter, rapporter från förvaltningen vad gäller fördelning av elevhälsoresurser etc. Nämnden har även beslutat om extra satsningar för trygghet och studiero i december 2021. Samtliga utmaningar som lyftes i intervjuerna med skolor och förvaltning var sedan innan kända av nämndens presidium.

Svar på revisionsfrågor

Delfråga	Svar
1. Finns tydliga och uppföljningsbara mål för nämndens förebyggande och hälsofrämjande arbete?	Ja. Verksamhetsplan och Elevhälsoplan innehåller såväl mål som framgångsfaktorer. Dessa finns nedbrutna vid skolorna i bl.a. lokal Elevhälsoplan.
2. Är elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete prioriterat i förhållande till mer åtgärdsinriktat arbete?	Delvis. Det finns tydliga direktiv om att det förebyggande arbetet ska vara prioriterat. Däremot finns det flera utmaningar vid skolorna som försvårar detta arbete. Vid skolor med hög social vikt upplevs ett alltför stort behov av att jobba åtgärdsriktat och behandlande. Låg tillgänglighet hos BUP och andra instanser som avser omhändertaga det behandlande arbetet innebär att skolans kuratorer får ta en större åtgärdsinriktad roll än vad ambitionen är.
3. Vilka uttalade strategier finns för det förebyggande och hälsofrämjande arbetet för att stärka barns hälsa? Är insatser och kompetenser adekvat dimensionerade utifrån elevantalet?	<p>Det finns mål och strategier för arbetet. Utifrån dessa finns det strategier och insatser som skolorna arbetar med för att stärka det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Central elevhälsa arbetar med att förankra vissa strategier och insatser genom skolkuratorerna. Ytterst är det dock rektorerna och den lokala elevhälsan som fastställer strategier och insatser utifrån skolans särskilda behov.</p> <p>Behovet uppges vara stort och resursfrågan diskuterades vid flera intervjuer. Fördelning sker utifrån social vikt och elevantal. Detta uppges av de flesta vara ändamålsenligt men det är inte helt tydligt hur viktning av angivna faktorer sker inom den fördelningsmodell som tillämpas. Skolor med låg social vikt uppmärksammar även att det kanske inte nödvändigtvis finns ett lägre behov av resurser från elevhälsa, men att det klart finns andra utmaningar hos eleverna.</p>
4. Hur samverkar elevhälsan med övrig skolpersonal i att planera, genomföra och följa upp arbetet?	Samtliga skolor arbetar med uppföljningar och analyser av enkäter samt skolresultat för att planera det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Alla skolor arbetar med en lokal elevhälsoplan för att planera arbetet. Genomförandet sker utefter planen. Det skiljer sig åt hur strukturerat och formaliserat arbetet är mellan skolorna. Det finns skolor med ett mer systematiskt arbetssätt (tydliga årshjul och effektkedjor) samt regelbundna konferenser eller träffar. I dessa fall finns stor möjlighet för elevhälsan att ge stöd till övrig personal vad gäller arbetet med att planera och genomföra ett förebyggande och hälsofrämjande arbete. I andra fall är det huvudsakligen Elevhälsoplanen som utgör planeringen för skolans förebyggande och hälsofrämjande arbetet. I samtliga fall sker regelbundna träffar inom den lokala elevhälsan, där rektor ingår.
5. Kan former för åiterrapportering till nämnden bedömas som ändamålsenliga?	Ja. Nämnden har tagit del av bl a resultatstatistik, analyser från enkäter, rapporter från förvaltningen vad gäller fördelning av elevhälsoresurser. Nämnden har även beslutat om extra satsningar för trygghet och studiero i december 2021. Samtliga utmaningar som lyftes i intervjuerna med skolor och förvaltning var sedan innan kända av nämndens presidium.

Stockholm den 22 Februari 2022

Madeleine Gustafsson

EY

Hanna Jacobsson Tröndal

EY

Bilaga 1: Källförteckning

Medverkande

- Presidiet Grundskolenämnden
- Förvaltningschef Grundskoleverksamheten
- Verksamhetschef Grundskoleverksamheten årskurs 7–9
- Biträdande verksamhetschef Grundskoleverksamheten 7–9
- Enhetschef Centrala elevhälsan
- Blåsboskolan: Rektor, biträdande rektor, skolkurator, speciallärare, skolpsykolog, klasslärare, arbetslagsledare fritids och lågstadiet,
- Fredriksbergsskolan: Rektor, skolkurator
- Irstaskolan: Rektor, skolkurator, skolsköterska, skolpsykolog
- Pettersbergsskolan: Rektor, skolkurator, speciallärare, skolsköterska

Underlag

- Blåsboskolan. Årshjul EHT HT21/VT22.
- Blåsboskolan. Elevhälsoplan Blåsboskolan Läsåret 2021/22
- Blåsboskolan. Plan mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. 2021-08-23
- Folkmyndigheten. Forskningsrapport Skillnader i ungas psykiska hälsa.
- Folkhälsomyndigheten. Skillnader i positiv psykisk hälsa bland skolungdomar: Analys utifrån Liv och hälsa ung undersökningssåren 2014 och 2017
- Fredriksbergsskolan. Effektkedja trygg inlärningsmiljö.
- Fredriksbergsskolan. Handlingsplan Elevhälsan 2021/2022
- Fredriksbergsskolan. Handlingsplan mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. 2021-09-15
- Fredriksbergsskolan. Kvalitetsarbete - Effektkedja EHT.
- Mår alla bra. Rapport 1: Ojämlighet i hälsa i nionde klass. Region Uppsala, Landstinget Sörmland, Region Västmanland, Region Örebro län. 2018
- Irstaskolan. Elevhälsoplan 2020/2021
- Irstaskolan. Verksamhetsplan 2021
- Pettersbergsskolan. Elevhälsoplan 2021–2022
- Pettersbergsskolan. Prioriterade mål Pettersbergsskolan avseende kunskapsresultat 2018/2019
- Pettersbergsskolan. Prioriterade mål vt 2019 studiero
- Redovisning och analys av resultat i Västerås kommunala skolor och grundsärskolor, vårterminen 2021, 2021-10-11
- Region Västmanland. Liv och hälsa ung Särskolan 2017.
- Tjänsteutlåtande – Uppdrag att intensifiera arbetet för att ökad studiero/trygghet, kunskapshöjande åtgärder och förbättrad arbetsmiljö. (GSN 2021/03526)
- Verksamhetsplan 2021, Organisation: Grundskoleverksamheten med delaktiviteter, 2021-02-01
- Västerås stad Elevhälsoplan: Den samlade elevhälsan inom Västerås stads Grundskolor, 2018-10-22. Dnr: GSN 2020/00154
- Årsplan 2021, 2020-11-03. Beslutad 2020-11-26 av Kommunfullmäktige, Västerås Stad. (Dnr: KS 2020/000777)